

Archeologienota

Essen Nieuwstraat 34-38

Programma van maatregelen

COLOFON

Titel

Archeologienota Essen Nieuwstraat 34-38.

Auteurs

Marleen Arckens & Jan De Beenhouwer

Plaats en datum

Wijnegem 5 juli 2021

Fodio Rapport Folio 97

Wettelijk Depot D/2021/13.179/20

Projectcode

2021E303

Uitvoerder

Fodio

Turnhoutsebaan 277

B-2110 Wijnegem

fodio@fodio.be

erkend archeoloog: Fodio OE/ERK/archeoloog/2015/0067

Kaft

Orthofotomozaïek middenschalig winter 2020 © Geopunt

© Fodio.

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag zonder bronvermelding vermenigvuldigd of aangepast worden, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand en/of openbaar gemaakt worden in enige vorm of op enige wijze hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopie of enige andere wijze.

Inhoud

2 Programma van maatregelen	36
2.1 Gemotiveerd advies	36
2.2 Programma van maatregelen voor uitgesteld vooronderzoek met ingreep in de bodem.....	38
2.2.1 Administratieve gegevens.....	38
2.2.2 Onderzoeksstrategie en methode	39
2.2.3 Vraagstelling en onderzoeksdoelen	40
2.2.4 Onderzoekstechnieken proefsleuvenonderzoek	41

2 Programma van maatregelen

2.1 Gemotiveerd advies

Het uitgevoerd bureauonderzoek is volledig.

Het onderzoeksgebied aan de Nieuwstraat 34-38 in Essen omvat de percelen 215F, 251G, 217K, 217M, 215E, 216G, 215D. Het heeft een oppervlakte van 3277 m². Grenzend aan de Nieuwstraat staat op de percelen 215D, 215E en 215F een supermarkt. Het oostelijk deel van perceel 215F en perceel 216G zijn ingericht als parking en verhard met asfalt. Ter hoogte van de percelen 217M en 217 K in het noordwesten staan huizen.

Op de percelen die grenzen aan de Nieuwstraat 34 tot 38 wordt een nieuw complex gebouwd met drie verdiepingen en een kelder. Het nieuwe bouwwerk heeft een oppervlakte van 1487 m². Het perceel dat uitgaat op Dreef, de oostelijke helft van het onderzoeksgebied, wordt opnieuw ingericht als parking. De parking heeft een oppervlakte van 1529 m².

De nieuwe constructie wordt gebouwd op betonplaat gecombineerd met pijlers en verstijvingsbalken. De betonplaat reikt tot 0,5 m -mV, de verstijvingsbalken tot 1,00 m -mV. Het gebouw wordt uitgerust met een kelder met een oppervlakte van 186 m² en tot 3,5 m -mV.

Het onderzoeksgebied bevindt zich ter hoogte van slecht gedraineerde gronden op de westelijke flank van de vallei van de Kleine Aa, in de buurt van de Magerbeek (drainageklasse e). Het bevindt zich niet op de overgang van laag gelegen natte gronden naar hoger gelegen droge gronden. Minstens sinds het midden van de 18de eeuw stond op de hoek van de Nieuwstraat en Dreef een boerderij. Die werd in de loop van de 19de eeuw uitgebreid. Ten noorden van de boerderij werden twee woonhuizen gebouwd. De boerderij werd in de jaren 1980 gesloopt. Omdat het terrein de afgelopen 250 jaar ononderbroken werd gebruikt als bouwzone vermindert nog de kans op het aantreffen van een goed bewaarde steentijd artefactensite. Gezien topografische ligging, bodemgesteldheid en het gebruik van het terrein sinds de 19de eeuw wordt de kans om een goed bewaarde artefactensite aan te treffen als laag ingeschat.

De natuurlijke vruchtbaarheid, het grondwaterregime en de bewerkbaarheid van de bodem bepalen mee de keuze van inplantingsplaatsen voor permanente bewoning vanaf het neolithicum. De verwachting om goed bewaarde sporen aan te treffen uit een periode gaande van het neolithicum tot de late middeleeuwen is laag omwille van de slechte drainagekwaliteiten van de bodem. De hoge grondwaterstanden in de winter vormen een bedreiging voor gebouwen met aardvaste stijlen.

Deze inschatting geldt niet voor bewoning uit de late middeleeuwen of daarna, toen overgegaan werd naar gebouwen met ondiepe funderingen. Voor de nieuwe tijd kan op basis van de beschikbare cartografische bronnen een boerderij gesitueerd worden ter hoogte van het onderzoeksgebied. Aangezien de historische gebouwen reeds werden gesloopt in de jaren 1980 is het niet de verwachting nog resten van funderingen of wanden terug te vinden van de laat 18de-eeuwse bebouwing. Wel is het mogelijk dat onder de huidige bebouwing en verharding nog diepere delen van de bebouwing zoals een potstal of andere verdiepte ruimtes bewaard bleven. Ook kunnen resten van de bijhorende infrastructuur zoals een waterput of afvalkuilen nog bewaard zijn.

Vermits oudere bronnen ontbreken, kan de werkelijke tijdsdiepte van de site niet worden ingeschat. Voor de onmiddellijke omgeving werd wel aangetoond dat de menselijke aanwezigheid er opklimt tot de late middeleeuwen. Het is daarom niet uitgesloten dat ook op het onderzoeksgebied sporen uit die periode bewaard bleven.

De diepte en de bewaringstoestand van het relevant archeologisch niveau zijn niet gekend.

Het bureauonderzoek kan op basis van de beschikbare bronnen geen uitspraak doen over de aan- of afwezigheid van sporen van bewoning uit de nieuwe tijd. Verder archeologisch onderzoek met ingreep in de bodem binnen het volledige projectgebied wordt aanbevolen.

Het bureauonderzoek kan op basis van de beschikbare bronnen geen uitspraak doen over de aan- of afwezigheid van sporen van bewoning uit de nieuwe tijd. Verder archeologisch onderzoek met ingreep in de bodem binnen het volledige projectgebied wordt aanbevolen.

De initiatiefnemer beroept zich op juridische redenen om verder vooronderzoek uit te stellen tot na het verlenen van de omgevingsvergunning voor stedenbouwkundige handelingen. Daarom wordt voorgesteld het vooronderzoek met ingreep in de bodem uit te voeren in uitgesteld traject. Op basis van de resultaten van het uit te voeren proefsleuvenonderzoek zullen eventuele verdere maatregelen worden bepaald.

2.2.2 Onderzoeksstrategie en methode

Binnen het vooronderzoek met uitgesteld traject kunnen verschillende onderzoeksmethoden worden toegepast. Hieronder volgt een overzicht van de onderzoeksmethodes en een afweging of zij al dan niet kunnen worden ingezet om het projectgebied verder te onderzoeken.

Veldkartering is voor het onderzoeksgebied niet haalbaar vermits het terrein quasi volledig verhard en bebouwd is.

Aangezien voor de periodes voorafgaand aan de nieuwe tijd geen grondsporen worden verwacht, wordt geen geofysisch onderzoek aanbevolen.

Landschappelijk bodemonderzoek verschaft een beeld van de bodemopbouw binnen het onderzoeksgebied en resulteert in een archeologische verwachting, maar niet in uitspraken over de aan-of afwezigheid van archeologische sporensites. De bodeminformatie als resultaat van een landschappelijk booronderzoek kan ook verkregen worden uit de profielen die worden geregistreerd tijdens een proefsleuvenonderzoek.

Verkenkend en waarderend archeologisch booronderzoek zijn geschikt om prehistorische sites van jager-verzamelaars in kaart te brengen. Vermits op basis van de gegevens verzameld tijdens het bureauonderzoek geen goed bewaarde prehistorische sites worden verwacht, worden deze methodes van vooronderzoek niet aanbevolen. Hetzelfde geldt voor proefputten in functie van steentijd..

Proefsleuven zijn een instrument waarmee sites kunnen worden gelokaliseerd en geëvalueerd. Zij geven informatie over de aan- en afwezigheid, de aard, omvang en kwaliteit van het archeologisch erfgoed, geven de relevante archeologische niveaus aan en maken het mogelijk om de kosten in te schatten die gepaard gaan met eventueel vervolgonderzoek. Zij bieden bijkomend het voordeel dat een transect doorheen het landschap of de bodem bekomen wordt.¹ Om deze redenen en omwille van het evenwicht tussen de kosten, de onderzoeksinspanning en de te verwachten resultaten wordt enkel een proefsleuvenonderzoek aanbevolen.²

De te verwachten onderzoekssituatie is een site zonder complexe stratigrafie. De te onderzoeken zone heeft een oppervlakte van 3277 m².

¹ https://onderzoeksbalans.onroerenderfgoed.be/onderzoeksbalans/archeologie/methoden_en_techneken/terreinevaluatie/proefsleuven; Tol et al. 2004.

² Tol et al. 2012.

2.2.3 Vraagstelling en onderzoeksdoelen

Op basis van de geplande bodemingrepen, de actuele archeologische voorkennis over het projectgebied en de verwachting ten aanzien van de archeologische waarde wordt de doelstelling van het vooronderzoek met ingreep in de bodem als volgt omschreven: er wordt een archeologische evaluatie uitgevoerd van het volledige projectgebied. Dit houdt in dat archeologisch erfgoed wordt opgespoord, geregistreerd, gedetermineerd en gewaardeerd. Verder wordt de impact van de werken op het potentieel aanwezig archeologisch erfgoed bepaald. Ook de mogelijkheid van in situ behoud wordt onderzocht en indien dit niet kan worden er aanbevelingen voor vervolgonderzoek en bewaring ex situ geformuleerd.

Het onderzoek formuleert een antwoord op de volgende onderzoeksvragen³:

Algemeen

- Zijn er archeologische sporen bewaard en wat is de aard van deze sporen?
- Zijn er archeologische vondsten bewaard en wat is de aard van deze vondsten?
- Wat is de bewaringskwaliteit en gaafheid van de sporen?
- Zijn er archeologische structuren of spoorassociaties te herkennen?

Perioden en sites

- In welke periode(n) kunnen de sporen gedateerd worden?
- Zijn er kenmerken die wijzen op de aanwezigheid van permanente of tijdelijke nederzettingen in één of meerdere perioden en wat zijn die kenmerken?
- Zijn er elementen die wijzen op continuïteit of fasering van de nederzettingen of structuren?
- Zijn er sporen van landgebruik, ambachtelijke of agrarische activiteit ?
- Strecken de sites zich uit over de grenzen van het onderzoeksgebied?

Landschap en bodem

- Hoe is de oorspronkelijke bodem opgebouwd en hoe is die in de loop van de tijd geëvolueerd?

³ Ervynck et al. 2016.

2.2.4 Onderzoekstechnieken proefsleuvenonderzoek

Het proefsleuvenonderzoek moet voldoen aan de generieke bepalingen voor vooronderzoek met ingreep in de bodem en bijkomend aan de vereisten voor vooronderzoek op een site zonder complexe verticale stratigrafie opgenomen in de Code van Goede Praktijk

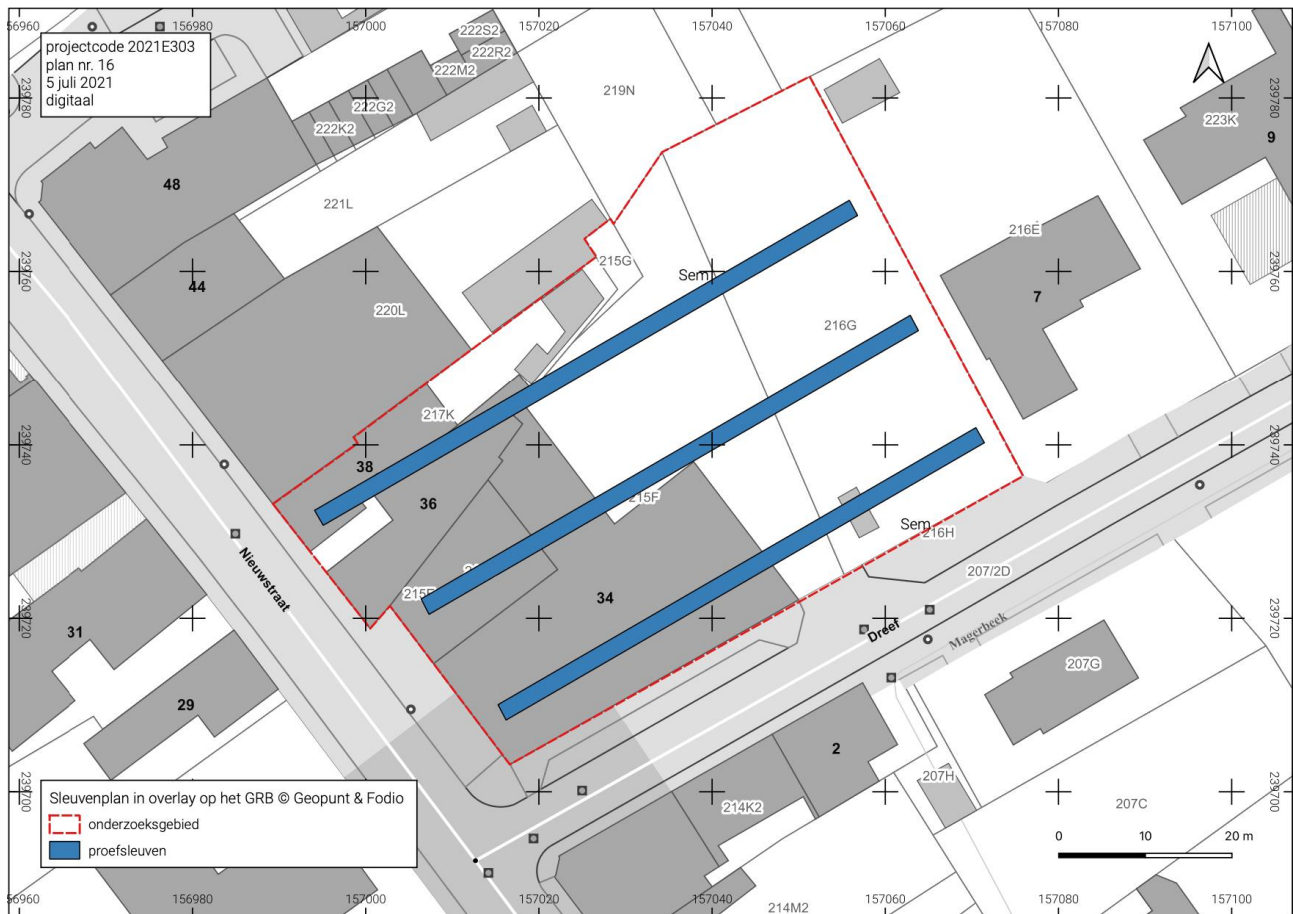

Fig. 25 Situering van de proefsleuven in overlay op het GRB. © Geopunt & Fodio

Er wordt gewerkt met parallelle en continue proefsleuven. Het hanteren van continue proefsleuven biedt het voordeel dat het aantal machinebewegingen tot een minimum herleid wordt en dat er één archeologisch niveau kan worden aangehouden. De techniek laat ook toe een transect door het terrein aan te leggen.⁴ De sleuven zijn 2 meter breed en worden parallel aan de zuidelijke perceelsgrens gegraven. De oriëntatie van de sleuven is noordoost. De voorgestelde oriëntatie biedt een goede kans de oorspronkelijke topografie van de helling van de flank van de vallei van de Aa in beeld te brengen en staat haakst op de 18de- en 19de-eeuwse bebouwing aan de Nieuwstraat. De afstand van middenpunt tot middenpunt tussen de sleuven bedraagt maximaal 15 m. Als uitgangspunt wordt een dekkingsgraad van 12,5 % genomen ten opzichte van de zone waarbinnen proefsleuven worden gegraven, opgedeeld in 10 % sleuven en 2,5 % kijkvensters, dwarssleuven of volgsleuven.

De aanwezigheid van een prehistorische site is weinig waarschijnlijk gezien de resultaten van het bureauonderzoek, maar nooit uit te sluiten. Tijdens de graafwerken wordt daarom aandacht gevraagd voor concentraties van lithische artefacten. In geval er lithische artefacten bewaard bleven moet worden ingeschat of het gaat om een concentratie die te maken heeft met een activiteitenzone of eerder om verspreide artefacten.

Het onderzoek is succesvol wanneer er kan worden achterhaald of er al dan niet archeologische sporen bewaard bleven binnen het onderzoeksgebied en de kwaliteit van de sporen kan worden bepaald, zowel op het vlak van hun bewaring, als op het vlak van kenniswinst, zoals geformuleerd in de onderzoeksvragen.

⁴ https://onderzoeksbalans.onroerendergoed.be/onderzoeksbalans/archeologie/methoden_en_technieken/terreinevaluatie/proefsleuven
Fodio projectcode 2021E303

Voorziene afwijkingen ten aanzien van de Code van Goede Praktijk

Geen

Randvoorwaarden uitgesteld vooronderzoek

De bestaande inrichting die bestaat uit bebouwing en verharding wordt voorafgaand aan het proefsleuvenonderzoek gesloopt tot aan het maaiveld. Ondergrondse massieven worden niet verwijderd.

Bibliografie

Code van Goede Praktijk voor de uitvoering van en rapportering over archeologisch vooronderzoek en archeologische opgravingen en het gebruik van metaaldetectoren.

Onderzoeksbalans archeologie

https://onderzoeksbalans.onroerenderfgoed.be/onderzoeksbalans/archeologie/methoden_en_technieken/terreinevaluatie/proefsleuven

Ervynck A., M. Martens & R. Ribbens. 2016. 'Een theoretisch onderzoekskader voor onderzoeksvragen bij archeologische ingrepen in de bodem'. Brussel: Onroerend Erfgoed.

Schmidt A., Linford P. & Linford N. 2015. EAC Guidelines for the Use of Geophysics in Archaeology: Questions to Ask and Points to Consider. EAC Guidelines 2. Namur: Europae Archaeologia Consilium.

Figurenlijst

Fig. 24 Situering van het onderzoeksgebied uitgesteld vooronderzoek op het Groot Referentie Bestand. © Geopunt

Fig. 25 Situering van de proefsleuven in overlay op het GRB. © Geopunt & Fodio